

פרקים בפתולוגיה בתלמוד ובנושאי כליו

פרק ראשון:

הלב וכלי הדם הגדולים

א. הלב הוא אחד האיברים החיוניים והחשובים ביותר מבחינה ביולוגית. פעילותו התקינה בהורמת הדם למחזור הגדול והקטן מהווה ערובה לקיום החיים, בעוד שהפרעות והפסקות בפעילותו הם מהגורמים השכיחים למוות. עובדה זו היתה ידועה היטב לחכמינו בכל הדורות. כבר שלמה המלך הזהיר: „מכל משמר נצור לבך”¹.

תיאור יפה של חשיבות הלב נמצא בדבריו של הרופא והמשורר רבי יהודה הלוי (1080—1143 [?]) בספרו „הכוזרי”²:

„ישראל באומות כלב באיברים, הוא רב חלאים מכולם ורב בריאות מכולם... שהוא בחלאים מתמידים הפוגעים אותו בכל עת מדאגות ויגונות, ופחד וגטירה, ואהבה וסכנות, ומגו עם העתים בהיפוך ושנוי מתוספות ומגרעת הנשימה מבלעדי המאכלים הרעים והמשתה הרע, והתנועות והטרחים, והשינה והקיצה, כולם פועלים בו וזולתו מן האיברים במנוחה”.

תיאור דומה מאד נמצא גם בספר הזהר³. מפאת חשיבותו הביולוגית העצומה של הלב ייחסו לו הקדמונים חשיבות ראשונה במעלה גם מבחינה שכלית ורגשית, תוך הנחה שהלב הוא מרכז החכמה, המחשבה והרגש.

המדרש⁴ — בהסתמך על פסוקים רבים בתנ"ך — מונה חמשים ושמונה תכונות שכליות ורגשיות של הלב. בין השאר מהווה הלב מרכז המחשבה, ההגות והחכמה, אהבה ושנאה, שמחה וחרדה, שבר וגאווה, קנאה וחמדה, ועוד כיוצא באלו. ובספר רזיאל המלאך⁵ מסוכמת גישה זו כדלהלן:

„הלב היא אהבה, היא השנאה, וכל חכמה ודעת ומוזימה ומחשבה והרהור ממנה”. לא ייפלא, אפוא, שגם בלשון העממית עד ימינו אנו מדברים על „כאב לב”, „שברון לב” וכדומה — במובן של שליטה רגשית.

בפרק על מערכת העצבים ארחיב את הדיון על שאלת מרכזיות המחשבה — אם בלב או במוח.

* פרק זה פורסם ברובו במהדורתו הראשונה ב"קורות", כרך ו' חוב' ט-י, עמ' 592 (טבת תשל"ה). מהדורה זו (אסיא תשמ"ח) כוללת שינויים, עידכונים, והוספות רבות.

1 משלי ד', כ"ג.

2 ספר הכוזרי, מאמר שני, ל"ו, ל"ח.

3 זוהר, ח"ג רכ"א—רכ"ז.

4 קהלת רבתי, א', ל"ח.

5 רזיאל המלאך, הוצאה ראשונה, אמסטרדם 1701, ד' י.